

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СВІТОВА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЇЇ ПОДОЛАННІ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "економічна криза". Розглянуто причини виникнення світових фінансово-економічних криз та їх наслідки. Проведено аналіз ролі держави у подоланні економічних криз та виявлено недоліки державного регулювання кризи в Україні.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "экономический кризис". Рассмотрены причины возникновения мировых финансово-экономических кризисов и их последствия. Проведено анализ роли государства в преодолении экономических кризисов и выявлены недостатки государственного регулирования кризиса в Украине.

Annotation. The essence of the concept of "economic crisis" is described. The causes of the world financial and economic crises and their consequences are considered. The role of the government in overcoming the economic crises is analysed and weaknesses of the state settlement of the crisis in Ukraine are revealed.

Ключові слова: економічна криза, наслідки кризи, регулювання економіки, державний сектор.

За останнє століття світові економічні кризи спричинили багато проблем як високорозвиненим країнам, так і країнам, що розвиваються. Не стала виключенням і Україна, яка за роки незалежності перенесла вже дві досить серйозні кризи, що стали причиною спаду виробництва, погіршення рівня життя населення та збільшення державного боргу. Основною причиною економічної кризи в Україні у 2008 – 2010 роках стала світова фінансово-економічна криза, рушійною силою якої був крах іпотечних корпорацій "Фенні Мей" і "Фредді Мак". Варто зазначити, що фінансово-економічна криза в Україні була найпотужнішою порівняно з країнами СНД. Згідно з дослідженням російської аудиторсько-консалтингової компанії ФБК, найнижче значення індексу антикризової ефективності зафіксоване саме у нашій країні, що ще більше підкреслює кризовий стан економіки України. Усі ці проблеми в котрій раз активізували питання про покращення державного регулювання економіки. Тому обрана тема дослідження є досить актуальною в умовах сучасного економічного стану.

Проблеми виникнення економічних криз в економіці вивчали багато вчених, таких, як: Г. Мінські, М. Фрідмен, М. Бордо, Р. Дорнбуш, Дж. Мід, К. Кларк, Й. Шумпетер, Р. Вернон, Ж.-Б. Сей, Кондратьєв Н. Д., Р. Солоу, Г. Мюрдаль, Дж. Стіглер, П. де Ла Курт, Ф. Перру, А. Хіршман, Дж. М. Кейнс та ін. Питання фінансово-економічної кризи на даний момент досліджують Т. Богдан, С. Буковинський, В. Литвицький, О. Пасхавер, В. Парнюк, А. Чухно та ін.

Метою дослідження є аналіз причин виникнення світової фінансово-економічної кризи, її вплив на державну економіку та визначення ролі держави у регулюванні кризових та після кризових явищ.

Економічна криза (грец. krisis – поворотний пункт) – різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зв'язків, що склалися, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, й у результаті – в зниженні життєвого рівня, добробуту населення. Криза 2008 – 2010 років взяла свій початок з провалу на ринку іпотеки США, що призвело до кризи майже всіх фінансових ринків [1, с. 10].

Щільний зв'язок фінансових установ став приводом для розвитку так званого "ефекту доміно", який розвинувся завдяки провалу однієї зі складових цієї складної системи. Зниження ділової активності на фондових біржах, спад виробництва торкнувся і України.

Українська фінансово-економічна криза почалася восени 2008 року з різкої девальвації гривні та швидко переросла у масштабну фінансово-економічну кризу. У III кварталі того ж року відбулося обвальне падіння виробництва і попиту, масові звільнення, виникли проблеми з ліквідністю банків і фірм, вплив вкладників із банків та іноземних інвестицій, затримки з оплатою боргових зобов'язань як фірмами, так і населенням. У результаті банківська система опинилася під загрозою повного розвалу, що змусило державу запровадити тимчасові адміністрації у 17 банках та у декількох з них здійснити фінансові вливання з бюджету для підвищення капіталізації та запобігання банкрутству. У цілому за 2008 рік від'ємне сальдо платіжного балансу збільшилося до 12,9 млрд дол. США, або до 7,1 % ВВП. Унаслідок кризи різко погіршилася збалансованість зовнішньоекономічного сектору економіки країни: коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом впав до 80 %, тоді як у 2004 році він становив 112,6 %. Фінансовим наслідком цього стало істотне послаблення обмінного курсу гривні. Офіційний курс знизився з 4,8 грн до 7,7 за 1 дол. США [2, с. 2]. Ці дані свідчать про значну девальвацію гривні, що призвела до багатьох негативних наслідків у економіці країни.

Усі наведені дані є досить негативними, якщо згадати позитивну тенденцію України у докризові роки. З року в рік більш чи менш впевнено Україна покращувала свої показники внутрішнього валового продукту. Та, як можна спостерігати з наведених даних (рисунок), криза 2008 – 2010 рр. перекреслила всі економічні досягнення держави.

Проте не тільки світова економічна криза стала поштовхом для такого занепаду національної економіки. Поряд зі світовим чинником провалу економіки збільшилось зростання зовнішнього боргу країни, споживчого кредитування, вплив спекулятивного капіталу з України. Саме через велику кількість виданих кредитів досить

раза, що майже вдвічі перевищило показник 2007 року, а з початку 2009 року проблемні кредити зросли майже вчетверо. У 2010 році негативні тенденції посилились, сукупні збитки банків на 1.04.2010 р. становили 4,4 млрд грн [3, с. 269].

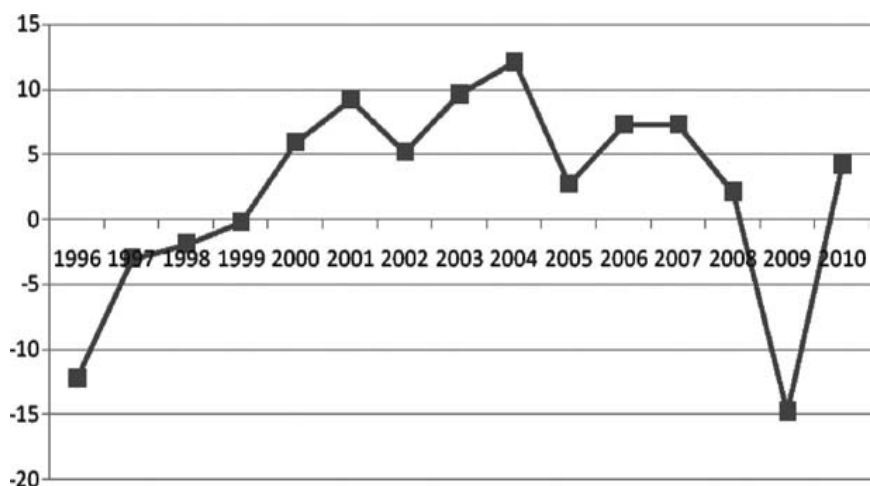

Рис. 1. Динаміка ВВП (у % до попереднього року) України у 1996 – 2010 роках

Для регулювання ситуації у банківській сфері та в економіці загалом, Національний банк України вирішив вжити спеціальних заходів, а саме:

1) розширено операції з регулювання ліквідності банків (лише у жовтні – листопаді 2008 року було надано кредитів рефінансування на суму у 74,7 млрд грн, у грудні – ще на 30,7 млрд грн);

2) використано додаткові інструменти для підтримання ліквідності банків, а саме:

- підтримка ліквідності на основі програми фінансового оздоровлення на термін до 1 року зі сплатою 15 % річних у межах 90 % наданого банком забезпечення;
- розширено перелік цінних паперів, що приймаються НБУ в якості застави;
- скориговано вимоги щодо формування банками обов'язкових резервів у напрямі посилення привабливості здійснення активно-пасивних операцій у національній валюті (норматив обов'язкового резервування знижено до нуля);

3) зобов'язано банки:

- стимулювати зростання депозитів за недопущення дострокового повернення депозитів;
- спрямувати не менше 50 % чистого прибутку до резервного фонду на покриття непередбачуваних збитків;
- вжити заходів щодо скорочення адміністративних витрат;
- рекомендовано знизити ставки за кредитами в іноземній валюті;
- розширити повноваження банків щодо роботи з клієнтами, зокрема банкам дозволено самостійно та на власний розсуд приймати рішення про пролонгацію кредитів, наданих товаровиробникам, визначати клас позичальників без урахування факту такої пролонгації за умови, що їхня фінансова діяльність є задовільною;
- підвищити проценти за операціями з рефінансування та мобілізації ресурсів для забезпечення позитивних значень процентних ставок і стимулювання заощаджень населення (до кінця 2008 року ставку за кредитами "овернайт" підвищено до 22 %, за мобілізаційним операціями – до 16,8 %);
- запровадити вимоги щодо покриття регулятивним капіталом валютного ризику та ризику довгострокової ліквідності банків [4, с. 23].

Отже, можна зробити висновок, що Національний банк намагався врегулювати кризовий стан банківської системи та, на жаль, ці заходи були прийняті занадто пізно та вводилися недостатніми темпами, що не дало бажаного результату.

Окрім цього, ще одним негативним наслідком кризи стало підвищення рівня тінізації економіки. За даними Мінекономіки України у 2008 році її рівень зріс на 3.1 пп. до 31 % від ВВП і сягнув максимального значення за період з 2001 року. За попередніми даними у 1 кварталі 2009 року рівень тіньової економіки України зріс ще на 7 пп. до 36 % від офіційного ВВП.

Причин тінізації є декілька. По-перше, це недостатній рівень захисту інвесторів та неефективна податкова політика в країні, що змушує підприємців зі зростанням їх доходів ще більш приховувати його. По-друге, це нестабільність інвестиційного та підприємницького клімату.

Майже такі ж самі проблеми мають й інші країни СНД, які посідають наступні місця у списку найбільш постраждалих від кризи країн: Вірменія та Російська Федерація. За підсумками 2009 року рівень ВВП впав відповідно на 14,4 і 7,9 %.

Важкий стан економіки країни погіршується фактичною відсутністю антикризової програми. У грудні 2008 року уряд намагався впровадити програму "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток" та вже у квітні 2009 року його було відкликано для доопрацювання, тобто жодних впорядкованих дій після настання кризи уряд не проводив. Але після прийняття рішення про звернення по допомогу до МВФ щодо отримання кредиту stand-by у розмірі 16,4 млрд дол. США було прийнято пакет антикризових заходів, які включали створення Стабілізаційного фонду, участь держави у капіталі проблемних банків, запровадження мораторію на підвищення мінімальної заробітної плати до рівня прожиткового мінімуму.

Подібні явища в економіці, згідно з економічною теорією, трапляються кожні 2 – 10 років, тому роль держави у регулюванні економіки є невід'ємною.

У період криз та депресій існує низька ринкова кон'юнктура, тому держава повинна активізувати господарську діяльність. Наприклад, безробіття регулюється збільшенням державних витрат і зниженням податків, наданням податкових пільг на нові інвестиції в період спаду. Кредитно-грошова політика в період спаду передбачає

проведення кредитної експансії: держава повинна пожвавлювати економічну діяльність за допомогою додаткових кредитів. Тому в цей час проводиться політика "дешевих грошей", тобто знижується процентна ставка, збільшується кредитні ресурси банків, що веде до збільшення капіталовкладень, зростання ділової активності і зниження безробіття [3, с. 4].

Отже, причин виникнення світової та української фінансово-економічної кризи є дуже багато. Але криза – це досить складне явище, яке зумовлене поєднанням багатьох факторів, супроводжується багатьма наслідками. Для подолання цих наслідків необхідний потужний державний апарат регулювання економіки, застосування інноваційно-інвестиційних моделей, вдале використання внутрішнього потенціалу і тільки на основі цього можна буде сподіватися на створення міцної платформи для розвитку економіки країни.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Лютий І. Фінансово-економічна криза 2008 – 2010 рр.; деякі чинники та уроки / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник НБУ. – 2011. – С. 10–16. 2. Рудницька О. В. Аналіз причин виникнення фінансово-економічної кризи в національній економіці / О. В. Рудницька. – К. : Освіта, 2011. 3. Непомнящій О. М. Державне регулювання економіки в ринкових умовах / О. М. Непомнящій // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 1(32). 4. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Я. А. Жаліло, О. С. Бабанін, Я. В. Белінська та ін. ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2009. – 142 с. 5. Летуча О. В. Природа економічної кризи в Україні: перебіг та механізм подолання наслідків – 2012 / О. В. Летуча // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2(13). – С. 534–539. 6. Ладюк О. Фінансово-економічна криза в Україні: наслідки та пропозиції щодо стабілізації / О. Ладюк, О. Собкевич // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – С. 269–272. 7. Шайда О. Є. Вплив світової фінансової кризи на економіку України / О. С. Шайда // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.12. – С. 274–278.